

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE INVESTIGATION OF WAR CRIMES

Бабасєва О.В., к.ю.н.,

доцентка кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Хлистунова М.О., студентка III курсу факультета права та економічної безпеки

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Якушевська М.В., студентка III курсу факультета права та економічної безпеки

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Починаючи з 2014 року, внаслідок вторгнення російських військ на територію України, розпочалась збройна агресія, яка супроводжувалась масовими порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, прав людини та численними актами насильства проти мирного населення. Після початку російського повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів перевищила 163 тисячі [1]. Попри зусилля української сторони та міжнародної спільноти, факти вчинення нових злочинів з боку окупаційних військ тривають, що створює надзвичайне навантаження на систему правосуддя та правоохоронні органи України. У цих умовах викликають труднощі щодо збирання, фіксації та закріплення доказів в умовах воєнного стану. З огляду на це, безцінним є досвід використання штучного інтелекту (далі- ШІ) у сфері кримінального судочинства, з огляду на його здатність істотно прискорювати розслідування кримінальних правопорушень замінюючи діяльність людини щодо пошуку та аналізу великого обсягу фактичних даних. У статті розглядаються приклади застосування інструментів штучного інтелекту під час розслідування воєнних злочинів. Розслідування воєнних злочинів є однією з найскладніших і найвідповідальніших сфер кримінального процесу. Складність розслідування воєнних злочинів обумовлено також тим, що воєнне повномасштабне вторгнення не припинено. Воно часто супроводжується численними викликами, серед яких недостовірність доказів, масштабність злочинів і обмежена доступність свідчень через специфічні умови воєнного часу. У зв'язку з цим правоохоронні органи та правозахисні організації дедалі активніше застосовують новітні технології, зокрема штучний інтелект, щоб підвищити ефективність збору, аналізу даних та розслідування.

Штучний інтелект здатний обробляти великі обсяги складної інформації, вловлює своє місце у різних сферах діяльності, включаючи кримінальне правосуддя. Новітні технології, зокрема штучний інтелект, дозволяють автоматизувати ключові етапи розслідувань: від аналізу масивів даних і виявлення закономірностей до встановлення зв'язків між подіями та моделювання ймовірних сценаріїв. Завдяки цим можливостям ШІ стає потужним інструментом у боротьбі з масштабними злочинами, які пов'язані з війною [2].

У цьому аспекті особливого значення набуває аналіз використання ШІ під час розслідування воєнних злочинів. У статті аналізуються особливості застосування штучного інтелекту в процесі розслідування воєнних злочинів, особливо щодо автоматизації аналізу доказів та ідентифікації патернів у великих масивах даних. Окрему увагу приділено ключовим перевагам і проблемам, які супроводжують інтеграцію ШІ у кримінальному провадженні, а також розглянуто правові й етичні аспекти. Автори підкреслюють необхідність створення чітких регулятивних рамок для використання таких технологій, аби забезпечити справедливість і захист фундаментальних прав людини. Основний акцент зроблено на пошуку оптимального балансу між технологічними інноваціями та дотриманням етичних норм під час провадження ШІ у правосуддя.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, система розпізнавання облич, інноваційні технології, збройна агресія, аналіз даних.

Since 2014, following the invasion of Russian troops into Ukrainian territory, armed aggression began, accompanied by mass violations of international humanitarian law, human rights, and numerous acts of violence against civilians. After the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022, the number of registered criminal proceedings related to war crimes exceeded 163,000 [1]. Despite efforts by the Ukrainian side and the international community, new crimes continue to be committed by occupying forces, placing an extraordinary burden on Ukraine's justice system and law enforcement agencies. Under these circumstances, significant challenges arise in collecting, recording, and securing evidence during martial law. Given this, the experience of using artificial intelligence (AI) in criminal justice proves invaluable due to its capacity to significantly accelerate the investigation of criminal offenses by replacing human activity in searching for and analyzing large volumes of factual data.

This article explores examples of how AI tools are applied in the investigation of war crimes. Investigating war crimes is one of the most complex and responsible areas of criminal procedure. The difficulty in investigating war crimes is also due to the fact that the full-scale military invasion has not ceased. It is often accompanied by numerous challenges, including unreliable evidence, the large-scale nature of crimes, and limited availability of testimony due to the specific conditions of wartime. In this context, law enforcement agencies and human rights organizations are increasingly using advanced technologies, particularly artificial intelligence, to enhance the effectiveness of data collection, analysis, and investigation.

Artificial intelligence, capable of processing large volumes of complex information, is becoming increasingly prominent across various fields, including criminal justice. Emerging technologies such as AI allow for the automation of key stages of investigations—from analyzing data sets and identifying patterns to establishing connections between events and modeling likely scenarios. Thanks to these capabilities, AI becomes a powerful tool in combating large-scale crimes associated with war [2].

In this regard, the analysis of AI use in investigating war crimes gains particular importance. The article examines the specific features of applying AI in war crime investigations, especially in automating the analysis of evidence and identifying patterns within vast datasets. Special attention is given to the key advantages and challenges accompanying the integration of AI into criminal proceedings, as well as legal and ethical considerations. The authors emphasize the need to establish clear regulatory frameworks for the use of such technologies to ensure justice and the protection of fundamental human rights. The primary focus is on finding an optimal balance between technological innovation and adherence to ethical norms during the implementation of AI in the justice system.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, facial recognition system, technological innovation, armed aggression, data analysis.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематикою використання штучного інтелекту в кримінальному провадженні звертали увагу: О. В. Верхогляд-Герасименко, Ю. А. Гусак, Д. В. Кандуєв, О. В. Капліна, С. В. Кітків, І. О. Крицька, А. Р. Туманянц, В. М. Шевчук та інші. Проте, деякі питання щодо використання ШІ в кримінальному провадженні залишаються актуальними й на сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект має величезний потенціал для революціонізації процесу розслідування воєнних злочинів завдяки своїй здатності швидко обробляти великі обсяги інформації. Як зазначає З. В. Гбур, штучний інтелект варто розуміти як комплекс технологічних рішень, що дозволяє імітувати когнітивні функції людини та отримувати при виконанні конкретних завдань результати, що дорівнюють результатам інтелектуальної діяльності людини [3, с. 2].

Однією з ключових функцій ШІ є автоматизований аналіз цифрових слідів, таких як відеозаписи, аудіоматеріали чи зображення [4]. Це значно прискорює процес збору доказів і підвищує його ефективність.

Інтелектуальні алгоритми здатні розпізнавати обличчя, визначати місцезнаходження за супутниковими знімками та навіть відновлювати події, інтегруючи дані з різноманітних джерел. Штучний інтелект також може спростити обробку масивів текстових даних. Наприклад, він здатен аналізувати записи із соціальних мереж, електронну пошту чи інші цифрові документи для виявлення інформації, яка прямо або опосередковано стосується воєнних злочинів [4]. Це надає правоохоронним органам можливість оперативного збирання та фіксації фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні.

Окрім того, завдяки інструментам ШІ можна здійснювати аналіз великих масивів супутникових даних для виявлення змін у місцевості, зокрема об'єктів інфраструктури, будівель, пов'язаних із можливими воєнними злочинами. Також можна сприяти локалізації місць можливих масових поховань. Наприклад, після окупації Маріуполя саме такі технології дозволили виявити викопані траншеї, які можуть вказувати на факти масових поховань [5]. Однією з переваг застосування ШІ є його здатність знаходити закономірності у великих обсягах даних. Аналізуючи інформацію, алгоритми допомагають виявляти зв'язки між подіями, які можуть відбуватися в різних регіонах світу. Це дозволяє формувати більш точну й повну картину організованої злочинності та її масштабів.

Особливу роль відіграє ШІ у швидкому перегляді і перевірці фото- та відеоматеріалів, які можуть бути вирішальними доказами у справах щодо воєнних злочинів. Автоматизовані системи здатні виявляти редагування або маніпуляції із зображеннями, що допомагає уникнути використання фальшивих матеріалів.

Застосування інноваційних технологій в кримінальному провадженні дозволяє забезпечити точну фіксацію інформації про місце злочину. Різні судові установи, включно з Міжнародним кримінальним судом, можуть не мати змоги потрапити на необхідні території. Тому використовують задля збереження місця злочинів 3D-картографування місць та 3D-лазерне сканування. Також, ще одним позитивним моментом може бути, що завдяки цьому можна інтерпретувати свідчення очевидців стосовно того, звідки вівся обстріл [6].

Важливою складовою у розслідуванні воєнних злочинів займає саме система розпізнавання облич, яка здатна зіставити людське обличчя з цифрового зображення чи відеокадру з базою даних облич. З 2022 року Україна почала використовувати одну із відомих на весь світ систему розпізнавання облич Clearview AI, якою успішно користуються в тому числі і правоохоронні органи Сполучених Штатів Америки. Як зазначає сама компанія, в ній міститься база даних більш ніж 50 млрд зображень облич та їхній алгоритм здійснює коректне зіставлення фотогра-

фій із точністю 99,85%. Окрім цього, із російської соціальної мережі «ВКонтакте», яка користується значною популярністю в росії, дана компанія завантажила понад 2 мільярди фотографій [7, с. 93].

За її допомогою відкривається великий спектр можливостей, а саме: пошук безвісти зниклих людей; громадян росії, які поширюють дезінформацію, видаючи себе за громадян України; перевірка людей, які перетинають блокпости тощо.

Як зазначає М. А. Федоров, не про всі випадки використання цією технологією можна розповідати, але як виключення, застосування Міністерством внутрішніх справ України штучного інтелекту стосовно: ідентифікації російських солдатів, які вчиняли та продовжують вчиняти воєнні злочини; російських солдатів, які були вбиті чи потрапили в полон в Україні. Адже існують випадки, коли російська влада відмовляється визнавати факт їх присутності, відсилає своїх солдатів без будь-яких документів [8].

Цікавою перспективою є застосування ШІ для прогнозування можливих загроз. На основі аналізу історичних даних та поточних тенденцій штучний інтелект може визначати ймовірні місця та час вчинення злочинів. Це забезпечує правоохоронців інструментами для превентивних дій та підвищення безпеки цивільного населення. Однак стрімке впровадження штучного інтелекту супроводжується низкою юридичних та етичних викликів.

Проблема пошуку збирання та фіксації конфіденційних даних є однією з найбільш суперечливих – ШІ вимагає доступу до великих обсягів інформації для навчання моделей, що може поставити під загрозу права людини та викликати ризик зловживань з боку влади. Не менш важливою є проблема упередженості алгоритмів. Якщо набори даних, що використовуються для навчання ШІ, містять певну нерівномірність або обмеження, це може призвести до несправедливих рішень системи. Таке питання вимагає окремої уваги на етапах розробки та впровадження технологій.

Зокрема, стаття 8 Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція) гарантує кожному право на повагу до приватного та сімейного життя. У контексті цифрової епохи це право охоплює захист персональних даних, конфіденційність електронного листування та інших форм комунікації.

Останнім часом Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) розглянув низку справ, у яких розкривалося питання порушення права на приватність у зв'язку із впровадженням державами систем спостереження. Доречним прикладом є справа «Сабо та Віші проти Угорщини», де у рішенні Суд дійшов висновку, що застосовані урядами заходи були занадто всеосяжними, без належної перевірки їхньої необхідності та без відповідного судового контролю. Таким чином, органи виконавчої влади отримували надмірні можливості для втручання у сферу особистого життя громадян, через що мало місце порушення статті 8 Конвенції відносно заявників [9].

Юридична відповідальність також залишається відкритим питанням – хто нести відповідальність у разі помилок або порушень прав людини через рішення, прийняті автоматизованими системами?

Нарешті, постає етична дилема використання ШІ у контекстах, де необхідно враховувати людські емоції чи моральні аспекти. Машина не здатна враховувати глибокий контекст ситуацій або робити оціночні судження щодо поведінки людини [10]. Це може створити складнощі при визначенні того, чи відповідає конкретна дія критеріям воєнного злочину. З урахуванням усіх переваг і викликів, необхідний зважений і відповідальний підхід до використання ШІ у цій важливій сфері.

Так, Європейський парламент у своїй Резолюції «Про штучний інтелект у кримінальному законодавстві та його

використання поліцією і судовою владою у кримінальних справах», наголосив на певних ризиках, які може нести використання штучного інтелекту в діяльності судової влади та правоохоронних органів [11]. Було наголошено, що будь-яке впровадження ШІ в систему державного управління повинно беззастережно відповідати ключовим принципам, закріпленим у Конвенції – зокрема, повазі до людської гідності, забороні дискримінації, свободі пересування, презумпції невинуватості, свободі висловлювань і рівності перед законом. Парламент підкреслив, що застосування технологій штучного інтелекту має бути заборонено у тих випадках, коли їх використання суперечить основним правам людини.

Додатковим важливим кроком на шляху до впорядкованого впровадження штучного інтелекту у сферу правосуддя стала публікація «Білої книги з питань штучного інтелекту: Європейський підхід до досконалості та довіри», що побачила світ 19 лютого 2020 року. Хоча цей документ не присвячений виключно використанню штучного інтелекту в кримінальному судочинстві, його зміст можна вважати орієнтиром для подальших законодавчих змін. У «Білій книзі» висловлюються пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення нормативної бази Європейського Союзу (далі – ЄС), що мають забезпечити безпечний і надійний розвиток технологій штучного інтелекту. При цьому особлива увага приділяється гарантуванню основоположних прав громадян, зокрема, права на справедливий судовий розгляд.

Серед визначених у документі ключових напрямів оновлення правового регулювання можна виділити: необхідність ефективного застосування та контролю за дотриманням чинного законодавства ЄС та внутрішніх норм держав-членів; уточнення меж застосування чинних норм

Європейського права; модифікацію функціональних можливостей систем штучного інтелекту з метою зменшення потенційних ризиків [12, с. 155].

Таким чином, «Біла книга» є стратегічним документом, що задає вектор розвитку європейської політики у сфері штучного інтелекту, з урахуванням правових, етичних та соціальних аспектів його застосування.

Висновки. Використання штучного інтелекту під час розслідування воєнних злочинів в Україні відкриває перед системою органів кримінальної юстиції ефективність пошуку, збирання та оцінки доказів фактичних даних. Завдяки технологіям ШІ можливий ефективний пошук та обробка великого обсягу інформації, виявлення закономірностей і навіть, прогнозування потенційних злочинів.

Однак впровадження цих інновацій вимагає ретельного вирішення низки правових та етичних питань. Потрібно встановити чіткі норми й процедури використання ШІ у кримінальному процесі, аби не допустити порушення прав людини та забезпечити справедливості у діяльності слідчих органів.

З огляду на стрімкий розвиток технологій, законодавці та правоохоронні структури повинні продовжувати роботу над впровадженням належного регулювання використання штучного інтелекту в кримінальних справах. Це дозволить не лише забезпечити ефективний контроль за такими процесами, а й мінімізувати можливі ризики. Наявність різноманітних інструментів для фіксації та збереження доказів є надзвичайно важливою складовою для ефективного розслідування злочинів, адже це дозволяє об'єднати всю інформацію, здійснити глибокий аналіз і виявити взаємозв'язки між окремими фактами. Разом з тим використання ШІ повинно здійснюватися з дотриманням фундаментальних прав та свобод особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіс Генерального прокурора. *Головна – Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2025).
2. Шевчук В. М. Використання технологій штучного інтелекту та спеціальних знань у розслідуванні воєнних злочинів / В. М. Шевчук, Г. К. Авдеева // *Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану: монографія / редкол.: В. А. Журавель, Н. С. Кузнецова, О. М. Бандурка [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України*. – Харків, 2023. – С. 491–503.
3. Гбур З. В. Використання штучного інтелекту в інформаційній безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2601> (дата звернення: 24.04.2025). DOI: 10.32702/2307-2156-2022.1.2
4. JustTalk. Штучний інтелект і розслідування воєнних злочинів: досвід України, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6bb5Fmjtr04> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Овсяний К. Місця масових поховань навколо Маріуполя продовжують збільшуватись – «Схеми». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemu-masovi-pohovannya-mariupol/31846078.html> (дата звернення: 24.04.2025).
6. Ukrinform. Місця воєнних злочинів в Україні допомагають зберегти 3D-технології та штучний інтелект. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3498787-misca-voennih-zlociniv-v-ukraini-dopomogaut-zberegiti-3dtehnologii-ta-stuchnij-intelekt.html> (дата звернення: 10.04.2025).
7. Husak Y. A., Kitik S. V., Kanduiev D. V. Current aspects of the use of artificial intelligence by the armed forces of Ukraine under martial law. *Actual problems of native jurisprudence*. 2023. № 2. P. 91–95. DOI: 10.32782/39221475.
8. Ukraine's Mykhailo Fedorov talks about corporate sanctions and running a government during wartime | TechCrunch. *TechCrunch*. URL: https://techcrunch.com/2022/03/15/ukraines-mykhailo-fedorov-talks-about-corporate-sanctions-and-running-a-government-during-wartime/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAALqbxQMZ6xNd-C1BBbgFCoPNCWekiv1GF37kkPZAFrNTumecURk0Fd8NQ9DnNyukXgETi757rcx1575-9aMFTShsX7WZ6no35GnNw1HQ-xkzsRB_e_VkCaK-fgYh0QXpiVqumHdjMY8NT1go6-Wtzeb0Eevoo3TqojYclB_0XAGC2 (дата звернення: 10.04.2025).
9. Рішення Європейського суду з прав людини в справі «Сабо та Біші проти Угорщини» від 12 січня 2016 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-160020%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-160020%22]}) (дата звернення: 10.04.2025).
10. Для збору доказів воєнних злочинів використовують штучний інтелект. *Закон і Бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/158728.html> (дата звернення: 11.04.2025).
11. Войнов М. Штучний інтелект та юридична сфера: чи зможуть технології замінити суддів? – Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/shtuchnyy-intelekt-ta-lyudychna-sfera-chy-zmozhut-tekhnologii-zamynity-suddiv/> (дата звернення: 10.04.2025).
12. Kaplina O., Tumanlyants A., Krytska I., Verhoglyad-Gerasymenko O. Application of Artificial Intelligence Systems in Criminal Procedure: Key Areas, Basic Legal Principles and Problems of Correlation with Fundamental Human Rights Access to Justice in Eastern Europe. 2023. Vol. 6, Iss. 3. P. 147–166. DOI: 10.33327/AJEE-18-6.3-a000314.